श्रीः
श्रीमते रामानुजाय नमः
श्रीमते निगमान्तमहादेशिकाय नमः

श्रीकवितार्किकसिंहस्य सर्वतन्त्रस्वतन्त्रस्य
श्रीमद्वेङ्कटनाथस्य वेदान्ताचार्यस्य कृतिषु
यादवाभ्युदये महाकाव्ये

॥ तृतीयः सर्गः ॥

This document has been prepared by

Sunder Kidāmbi

with the blessings of

श्री रङ्गरामानुज महादेशिकन्

His Holiness śrīmad āṇḍavan śrīraṅgam

श्रीः

श्रीमते रामानुजाय नमः

श्रीमते निगमान्तमहादेशिकाय नमः

॥ तृतीयः सर्गः ॥

श्रीमान् वेङ्कटनाथार्यः कवितार्किककेसरी।
वेदान्ताचार्यवर्यो मे सन्निधत्तां सदा हृदि॥

अथ जगन्ति बभूवुरनाविलान्यतिमिरा हरितः प्रचकाशिरे।
अभजदेव निशा दिवसश्रियं जननभाजिनि देवदिवाकरे॥ **3.1** ॥

ननृतुरप्सरसो दिवि नन्दिताः किमपि गीतमगीयत किन्नरैः।
श्रुतिसुखैस्समतोषयत स्वनैः अमरदुन्दुभिरानकदुन्दुभिम्॥ **3.2** ॥

दशसु तत्र दिशास्वशरीरिणी जयजयेति बभूव सरस्वती।
अजितमेकमगोचरयत् स्वयं स्वरसवृत्तिरसावसुरान्तकम्॥ **3.3** ॥

अनतिवेलसमीरणचोदितैः शिशिरशीकरशीभरिताम्बरैः।
जलधरैरभितो दिवि दध्वने सुरगजैरिव सूचितमङ्गलैः॥ **3.4** ॥

ववुरथो मरुतस्त्रिदशाङ्गनावदनसौरभसारभृतः शुभाः।
मुदितनिर्जरमुक्तसुरद्रुमप्रसववृष्टिमधुद्रवमेदुराः॥ **3.5** ॥

मधुरिपोरवतारमहोत्सवे मुमुदिरे मधुरापुरदेवताः।
यदभिगन्तरि भक्तजने वरं ददुरशेषमतन्द्रितचेतसः॥ **3.6** ॥

अवदधानधियो मुनयस्तदा यदनधीतमधीतवदञ्जसा।
निगमजातमशेषमवेक्ष्य तत् निरविशन्निव मुक्तिमयीं दशाम्॥ **3.7** ॥

प्रसदनं शरदागमसम्भवं नभसि मासि नदीभिरुपाददे।
महितयोगविदां मतिभिः समं श्रुतिभिरप्यनुपप्लवनीतिभिः॥ **3.8** ॥

निखिलचेतनमानस निस्सृताः कलुषताः समुदेत्य किल क्षणात्।
विविशुरम्भ इव स्वयमापगाः जलनिधेरिव भोजपतेर्मनः॥ **3.9** ॥

असुरवीरगृहाणि पृथग्विधैः अशुभशंसिभिरानशिरे मुहुः।
अमरराजपुरेषु जजृम्भिरे शुभनिमित्तशतानि पुनः पुनः॥ **3.10** ॥

चरमतश्च ऋणादिव देवकीपतिरमुच्यत शृङ्खलतः स्थिरात्।
निखिलबन्धनिवर्तकसन्निधौ विगलनं निगलस्य किमद्भुतम्॥ **3.11** ॥

उदितमात्मनि देवकसम्भवा दनुजभेदनमङ्कगतं दधौ।
कमपि काञ्चनभूभृदधित्यका हरिहयोपलशृङ्गमिवाद्भुतम्॥ **3.12** ॥

विधृतशङ्खरथाङ्गगदाम्बुजः शबलितः शुभया वनमालया।
पितुरसूत मुदं पृथुकस्तदा जलधिडिम्भनिभो जननीधृतः॥ **3.13** ॥

पितरमब्जभुवामनपायिनं प्रियतमाङ्कगतं परिपश्यता।
स विभुरानकदुन्दुभिना महान् अवितथैः स्वगुणैरभितुष्टुवे॥ **3.14** ॥

प्रणिपतामि भवन्तमनन्यधीः अखिलकारणमाश्रिततारणम्।
अनुगमादनिदम्प्रथमा गिरः किमपि यत्पदमेकमधीयते॥ **3.15** ॥

विषमकर्मविपाकपरम्पराविवशवृत्तिषु देहिषु दुस्तरम्।
करुणया तव देव कटाक्षिताः कतिचिदेव तरन्ति भवार्णवम्॥ **3.16** ॥

त्वदनुभावमहोदधिशीकरैः अवशपातिभिराहितशक्तयः।
अवधिभेदवतीमुपभुञ्जते स्वपदसम्पदमब्जभवादयः॥ **3.17** ॥

श्रुतिकिरीटशुभाश्रयविग्रहः परमसत्त्वनिधिः प्रतिपद्यसे।
जगदनुग्रहमारुतचोदितो विविधरूपतरङ्गविकल्पनाम्॥ **3.18** ॥

त्वयि न देव यदायतते न तत् जगति जङ्गममन्यदथापि वा।
इति महिम्नि तव प्रमिते परं विभजने विविधैः स्थितमागमैः॥ **3.19** ॥

अखिललोकपितुस्तव पुत्रतां अहमयाचमनन्यमनोरथः।
वरद वाञ्छितदानधृतव्रते त्वयि तदेवमयत्नमपच्यत ॥ 3.20 ॥

अवनिभारनिराकरणार्थिनां क्रतुभुजामभिलाषमवन्ध्ययन्।
जितरिपूणि बहूनि दयानिधे विहरणानि विधातुमिहार्हसि ॥ 3.21 ॥

दनुजमोहनदोहलिना त्वया सहजलाञ्छनसंवरणं क्षमम्।
तदधुना शमयन् मम साध्वसं यवनिकामधिगच्छ यथेप्सितम् ॥ 3.22 ॥

इति सभीतमवेक्ष्य दयानिधिः स्मितमुखो वसुदेवमभाषत।
त्वमसि मे जनकः किमिहान्यथा किमपि तात मुधा कथितं त्वया ॥ 3.23 ॥

इयममर्त्यपितुस्तव गेहिनी दिविषदां जननी मम चानघा।
अभिमतं युवयोरनवग्रहं समयभावि मयैव समर्थ्यते ॥ 3.24 ॥

यदि बिभेषि भजामि मनुष्यतां अथ च मां नय नन्दगृहं क्षणात्।
दुहितरं च समानय तस्य तां गतभयो भव दूरगते मयि ॥ 3.25 ॥

अथ निशम्य नियोगमभङ्गुरं मधुजितो मधुराक्षरमन्थरम्।
हितमिदं प्रतिपद्य तमाददे गुरुतरं कृपया लघुतां गतम् ॥ 3.26 ॥

तुहिनभानुदिवाकरलोचनं निगमनिःश्वसितं स्वसुतस्य तत्।
अनुबभूव मुहुर्मुहुरादरात् अनघमाननमानकदुन्दुभिः ॥ 3.27 ॥

श्रुतिसुगन्धितदाननचन्द्रिकामुषितमोहतमा मुनिसन्निभः।
अधिजगाम स तन्मयतां क्षणात् अनिमिषत्वमुत प्रतिसन्दधे ॥ 3.28 ॥

जिगमिषुः स दिशो दश यादवः सकृदवैक्षत साध्वसविह्वलः।
अनघवैभवमर्भकमुद्वहन् अमितगुप्तिनिरुद्धगतौ गृहे ॥ 3.29 ॥

विजघटे सहसैव कवाटिका व्रजमथ व्रजतो यदुभूभृतः।
उपलकल्पमशेरत रक्षकाः सरणिमादिदिशुर्गृहदेवताः ॥ 3.30 ॥

क्षरदसूनिव यामिकरक्षकान् मुषितमञ्जुगिरः शुकशारिकाः।
यदुकुलेन्दुरपश्यदमीलितान् परिजनानपि चित्रगतानिव ॥ **3.31** ॥

उपयतो विशिखां सदनान्तरात् कुवलयाभकुमारतनुत्विषा।
शतमखोपलमेचकया द्रुतं शमितसन्तमसा हरितो बभुः ॥ **3.32** ॥

श्रुतिमयो विहगः परितः प्रभुं व्यचरदाशु विधूतनिशाचरः।
अनुजगाम च भूधरपन्नगः स्फुटफणामणिदीपगणोद्वहः ॥ **3.33** ॥

दिनकरोपमदीधितिभिस्तदा दनुजदेहविदारणदारुणैः।
परिगतः किल पञ्चभिरायुधैः यदुपतिः प्रजहावसहायताम् ॥ **3.34** ॥

प्रगुणमिन्दुनिवेदितपद्धतिः यदुकुलेन्दुरथो यमुनानदीम्।
परमपूरुषमक्षतपौरुषः पतगराज इवाशु वहन् ययौ ॥ **3.35** ॥

तनुतरङ्गपृषत्कणशीतलः सुरभिकैरवसौहृदवासितः।
अभिसमेतमसेवत मारुतो यमुनया प्रहितो यदुपुङ्गवम् ॥ **3.36** ॥

पवनकम्पितपल्लवपाणिका प्रहितपुष्पभरा पदवीमुखे।
उपजुहाव किल भ्रमरस्वनैः यदुपतिं यमुनोपवनस्थली ॥ **3.37** ॥

निमिषितासितनीरजलोचना मुकुलिताब्जमुखी सवितुः सुता।
ललितदीनरथाङ्गयुगस्वना कुहकदैन्यमशोचदिव प्रभोः ॥ **3.38** ॥

विकचकैरवतारकिताकृतिं तनुमतीमिव शारदयामिनीम्।
त्वरितमम्बुनिधेरभिसारिकां तरितुमैहत सत्यसमीहितः ॥ **3.39** ॥

भवति किं नु भविष्यति वा किमित्यनवधारितशौरिविहारया।
चकितयेव विरोचनकन्यया विधुतवीचिकरं किल विव्यथे ॥ **3.40** ॥

घनतमःपरिपाकमलीमसैः गुरुभिरूर्मिगणैरनुपप्लुतः।
अतिततार दिनाधिपतेः सुतां अनघयोगमना इव संसृतिम् ॥ **3.41** ॥

यदुपतेर्यमुना त्वरितं यतः प्रतियतश्च समर्पितपद्धतिः।
स्वयममर्त्यमदावलमज्जनी चरणलङ्घ्यजला समजायत॥ 3.42 ॥

अजनि पश्चिमतो भृशमुन्नता रविसुता पुरतः स्थलशेषिता।
अधिरुरोह पदं किमसौ हरेः प्रतिययौ यदि वा पितरं गिरिम्॥ 3.43 ॥

अकृतसेतुमनाकलितप्लवां जननसिन्धुदृढप्लवमुद्वहन्।
रविसुतामतिलङ्घ्य रमापतिं सपदि घोषसमीपमुपानयत्॥ 3.44 ॥

अथ कयाचन कारणनिद्रया विवशसुप्तजनं व्रजमाविशत्।
धनदपत्तनसम्पदि यत्र सा स्वसुतमग्र्यमसूयत रोहिणी॥ 3.45 ॥

उपगते वसुदेवसुतेऽन्तिकं नरकवैरिणि नन्दकुटुम्बिनी।
अरणिसम्भवपावकसङ्गमात् अभजताध्वरवेदिरिव श्रियम्॥ 3.46 ॥

न्यधित नन्दवधूसविधे सुतं द्रुतमुपादित गोपकुमारिकाम्।
अथ निनाय च देवकनन्दनीशयनमानकदुन्दुभिराशु ताम्॥ 3.47 ॥

अनवबुद्धजनार्दनकन्यका विनिमयस्त्वथ भोजगणेश्वरः।
दृषदि तामभिहन्तुमपातयत् प्रतिजघान च सा चरणेन तम्॥ 3.48 ॥

नृपतिराशु पदा निहतस्तया निपतितोदितकन्तुकवद्द्रवन्।
दवसमाहतशैलनिभः क्रुधा दरनिमीलितदृष्टिरदूयत॥ 3.49 ॥

उदपतत् दिवमुग्रघनस्वना युवतिरूपयुगात्ययशर्वरी।
असुरघातिभिरष्टभिरायुधैः अलघुभिश्चपलाभिरिवाश्रिता॥ 3.50 ॥

अथ च भोजनियन्तुरयन्त्रिता दनुजहन्तुरुदन्तमुदैरिरत्।
पटु गभीरमुदारमनाकुलं हितमविस्तरमर्थ्यमविप्लवम्॥ 3.51 ॥

अहमशेषसुरासुरमोहनी यवनिका मधुकैटभमर्दिनः।
प्रबलशुम्भनिशुम्भनिषूदने प्रणिहिता हतया तव किं मया॥ 3.52 ॥

वसति नन्दगृहे विबुधद्विषां दमयिता वसुदेवसमुद्भवः।
अयमसौ तव नाशयितेति सा दरमुदीर्य जगाम यथेप्सितम्॥ **3.53** ॥

मधुहिरण्यनिभो मधुरापतिः दिनहुताशनदीनदशां गतः।
श्वसितजल्पितवेपितहुङ्कृतैः अरतिमायतभीतिरसूचयत्॥ **3.54** ॥

जडमतिः स जनार्दनमायया विहसितस्त्रपया जनितव्यथः।
अपकृतं वसुदेवममोचयत् दयितया सह दीनविलापया॥ **3.55** ॥

किमपि चिन्तितमागतमन्यथा किमिदमित्यवशादुपजातया।
विषविदूषितयेव मनीषया मुहुरदूयत मोहविचेष्टितः॥ **3.56** ॥

अविषये विपदामसुरान्तके पुनरियेष निकारपरम्पराम्।
नियतिरेकमुखी दुरतिक्रमा कृतधिया किमुताऽऽविलचेतसा॥ **3.57** ॥

परिबभूव चुकोप विसिष्मिये परिजहास हरिं प्रजगर्ज च।
परिणतेन भवान्तरवासनाऽऽग्रहगुणेन भजन् भवितव्यताम्॥ **3.58** ॥

क्वचन धामनि कंसनिवेदिते सभयमानकदुन्दुभिरावसत्।
स्मृतिगतेन सुतेन सजीविता दिनशतानि निनाय च देवकी॥ **3.59** ॥

विगतकन्यकया च यशोदया नियतिसम्भृतनिर्भरनिद्रया।
चिरसमागतजागरयाऽन्तिके हरिरपत्यमदृश्यत धन्यया॥ **3.60** ॥

यदवबुद्धनिराकुलनीतिभिः मुनिगणैरधुनापि विमृग्यते।
तदिदमागममौलिविभूषणं विधिवशादभवत् व्रजभूषणम्॥ **3.61** ॥

अनघवत्समनाकुलधेनुकं प्रचुरदुग्धमचोरभयोद्भवम्।
व्रजमनामयविश्वजनं विभुः कृतयुगास्पदकल्पमकल्पयत्॥ **3.62** ॥

अजनि गोपगृहेषु मनोरमैः अमितकान्तिभिरप्सरसां गणैः।
यदनुभूतिरसेन समेष्यतः शरणयादवशैशवयौवने॥ **3.63** ॥

सुरमहीसुरतोषणमादरात् नवमुपादित नन्द उदारधीः।
तरलगोपगणागमसङ्कुलं तनयजन्ममहोत्सवमद्भुतम्॥ **3.64** ॥

अधिचकार वदान्यमणेः श्रियं व्यधित कल्पतरोरनुकल्पताम्।
अजनयच्च सुतप्रसवोत्सवे महति मेघविकत्थनमोघताम्॥ **3.65** ॥

निधिमनन्तमिव स्वयमुत्थितं निरवधिं निजभागमिवोदितम्।
व्रजभुवः प्रतिलभ्य रमापतिं जहसुरैन्द्रमसारतरं पदम्॥ **3.66** ॥

पुत्रं प्रसूय तपसा पुरुषं पुराणं
कालं चिरं विधिवशात् कृतविप्रकर्षौ।
शङ्काकलङ्कितधियावपि दम्पती तौ
तद्वैभवस्मरणशान्तरुजावभूताम्॥ **3.67** ॥

नन्दसद्मनि नवेन्दुसन्निभौ वासमेत्य वसुदेवनन्दनौ।
वृद्धिमापतुरनेहसा स्वयं स्वादुभोगजननीं सुपर्वणाम्॥ **3.68** ॥

॥ इति श्रीकवितार्किकसिंहस्य सर्वतन्त्रस्वतन्त्रस्य
श्रीमद्वेङ्कटनाथस्य वेदान्ताचार्यस्य कृतिषु
यादवाभ्युदये महाकाव्ये तृतीयः सर्गः॥

कवितार्किकसिंहाय कल्याणगुणशालिने।
श्रीमते वेङ्कटेशाय वेदान्तगुरवे नमः॥